

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΤΠΑ ΚΑΙ ΤΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Ε.Π. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ,
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

**Μελέτη για τη Βιομηχανία και το Εμπόριο στη Νέα
Εποχή**

**Αναθέτουσα Αρχή: Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Προγραμμάτων
ΕΤΠΑ και ΤΣ/ Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. Ανταγωνιστικότητα,
Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία**

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 3B: ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

**Γ. Πολιτικές και προτάσεις για την ανάπτυξη και βελτίωση της
ανταγωνιστικότητας στους κλάδους Βιομηχανίας και το Εμπορίου – Προστασίας
Καταναλωτή – Αποτύπωση νέας Ευρωπαϊκής πολιτικής και προοπτικών για τους
τομείς**

Δ. Επιτελική Σύνοψη στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα

Αθήνα, 22 Απριλίου 2021

Δ. Επιτελική Σύνοψη στην Ελληνική και στην Αγγλική γλώσσα

Επιτελική Σύνοψη

Σημαντικό εργαλείο για την επανεκκίνηση της ελληνικής οικονομίας μετά από την εκδήλωση της οικονομικής κρίσης ορίστηκε το ΕΠ «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία» (ΕΠΑνΕΚ). Το ΕΠΑνΕΚ αποσκοπούσε και αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των στόχων του ΕΣΠΑ 2014–2020, κυρίως της Χρηματοδοτικής Προτεραιότητας 1 (Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων [ιδιαίτερα των ΜΜΕ], μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας), αλλά και των Προτεραιοτήτων 3, 4 (υποδομές ενέργειας) και 5 (διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και επιχειρηματικότητας). Στρατηγικός στόχος του ΕΠΑνΕΚ είναι «η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, της μετάβασης στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία και την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας». Ειδικότερα, σηματοδότησε την κύρια στροφή σε ένα νέο αναπτυξιακό υπόδειγμα, που αναδεικνύει σε κεντρικό ρόλο παραγωγικούς, ανταγωνιστικούς και εξωστρεφείς τομείς της οικονομίας. Μέσω του ΕΠΑνΕΚ, υλοποιείται η στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης με στόχο τη σύνδεση της έρευνας και της καινοτομίας με την επιχειρηματικότητα και την ενίσχυση των υφιστάμενων πλεονεκτημάτων της Ελλάδας και των περιφερειών της.

Θέματα που είχαν αναδειχθεί κατά την περίοδο του σχεδιασμού του ΕΠΑνΕΚ και τα οποία κλήθηκε να αντιμετωπίσει το πρόγραμμα ήσαν ενδεικτικά τα εξής:

- Η αποβιομηχάνιση της οικονομίας
- Η έντονη δραστηριοποίηση επιχειρήσεων με μικρό μέγεθος (έως 10 εργαζομένων) και οικογενειακό χαρακτήρα στη διοίκηση και τη λειτουργία τους
- Ο σημαντικός αριθμός επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στη χώρα και παρήγαν χαμηλής προστιθέμενης αξίας προϊόντα και παρείχαν κοινές υπηρεσίες (commodity services).
- Η μειωμένη προσαρμοστικότητα επιχειρήσεων και ανθρώπινου δυναμικού στο συνεχώς μεταβαλλόμενο διεθνές επιχειρησιακό περιβάλλον, είτε λόγω εσωτερικής αδυναμίας, είτε λόγω έλλειψης πόρων.
- Η έλλειψη κατάλληλων στελεχών εκπαιδευμένων σε ειδικότητες αιχμής και με σύγχρονες γνώσεις και δεξιότητες.
- Οι μέτριες επιδόσεις καινοτομίας (moderate innovator).
- Η περιορισμένη αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνίας (ΤΠΕ) από νοικοκυριά, επιχειρήσεις και Δημόσιο Τομέα.
- Η ανάγκη βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της μεταποίησης.

- Η ανάγκη διαμόρφωσης του κατάλληλου επιχειρηματικού περιβάλλοντος (οικοσυστήματος) που θα βοηθά τις επιχειρήσεις να εντοπίσουν και αξιοποιήσουν τις νέες ευκαιρίες ανάπτυξης και να συμμετέχουν σε τμήματα παγκόσμιων αλυσίδων.

Βεβαίως, σε έναν κόσμο που αλλάζει ραγδαία, η γνώση και η τεχνολογία είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες οικονομικής ευημερίας. Οι οικονομίες που ειδικεύονται στην παραγωγή διεθνώς εμπορεύσιμων αγαθών και υπηρεσιών υψηλής προστιθέμενης αξίας, συνδυάζοντας επαρκές υλικό κεφάλαιο, εξειδικευμένη εργασία και σύγχρονη τεχνολογία, είναι αυτές που θα γνωρίσουν υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης. Αναμφισβήτητα, τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα έχει επιτύχει σημαντική πρόοδο. Στη δεκαετία όμως που μόλις ξεκίνησε, το ζητούμενο είναι η τοποθέτηση της ελληνικής οικονομίας στο νέο παγκόσμιο οικονομικό χάρτη με αξιοποίηση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων. Για να μπορέσει επομένως να γίνει ανταγωνιστική στο νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας και πλούτου και να καλύψει το χαμένο έδαφος, απαιτούνται υψηλοί ρυθμοί συσσώρευσης υλικού και ανθρώπινου κεφαλαίου και ταχεία ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στα συστήματα παραγωγής και οργάνωσης.

Συνοπτικά, στον τομέα της μεταποίησης, ορισμένα βασικά στοιχεία που προκύπτουν είναι τα επόμενα:

- Κατά την περίοδο 2008-2015, η πλειονότητα των κλάδων της μεταποίησης παρουσίασε κάμψη του παραγόμενου προϊόντος. Ωστόσο, ένας σημαντικός αριθμός κλάδων παρουσίασε συγκριτικά μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στην κρίση, υπό την έννοια της αύξησης ή της διατήρησης των σχετικών μεριδίων στην παραγωγή.
- Τα μερίδια αρκετών κλάδων της μεταποίησης στην παραγωγή παρουσίασαν σημαντικές μεταβολές πριν, αλλά και κατά τη διάρκεια της κρίσης, αντανακλώντας μία μακρά διαδικασία αναδιάρθρωσης, στο πλαίσιο της οποίας ο παραδοσιακός κλάδος των «τροφίμων, ποτών και καπνού» ενίσχυσε τη δεσπόζουσα θέση του, ενώ άλλοι παραδοσιακοί κλάδοι παραγωγής εμφάνισαν μεγάλη κάμψη. Τέλος, ορισμένοι κλάδοι κεφαλαιουχικών, ενδιάμεσων και τελικών αγαθών αύξησαν τη συμμετοχή τους στην παραγωγή.
- Η διάρθρωση της παραγωγής του μεταποιητικού τομέα στην Ελλάδα παρουσιάζει διαχρονικά (α) εξαιρετικά άνιση κατανομή του προϊόντος μεταξύ των κλάδων και (β) υψηλά μερίδια των κλάδων χαμηλής και μέσης-χαμηλής τεχνολογίας συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ. Επιπλέον, οι περισσότεροι κλάδοι της μεταποίησης στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από υψηλή προστιθέμενη αξία συγκριτικά με τους αντίστοιχους κλάδους στην ΕΕ, γεγονός που ενδέχεται να αντανακλά χαμηλή συμμετοχή στις αλυσίδες αξίας και αδυναμία μετάβασης σε πιο σύγχρονες επιχειρηματικές δομές.
- Οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου υποχώρησαν σε αρκετούς κλάδους της μεταποίησης ήδη από την περίοδο 2000-2007, με το φαινόμενο αυτό να επιδεινώνεται στη μετέπειτα περίοδο κρίσης.
- Οι δαπάνες για μεταλλικά προϊόντα και μηχανήματα, οι οποίες συνιστούσαν την κυριότερη μορφή επένδυσης των μεταποιητικών επιχειρήσεων πριν από την κρίση, έχασαν σημαντικό έδαφος στη διάρκεια αυτής. Παράλληλα, οι δαπάνες για εξοπλισμό μεταφορών εξαλείφθηκαν στα πιο πρόσφατα χρόνια.

- Η παραγωγικότητα έχει σημειώσει μείωση κατά την περίοδο 2009-2015, γεγονός που οφείλεται και στη μεγάλη οικονομική κρίση που πέρασε η χώρα. Ωστόσο, παραμένει καθηλωμένη στα επίπεδα του 2004 με μικρές αυξομειώσεις, αντίθετα με την παραγωγικότητα της μεταποίησης στην Ευρώπη.
- Οι δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης ανά απασχολούμενο στη μεταποίηση είναι τέσσερις φορές περισσότερες σε σύγκριση με το σύνολο της ελληνικής οικονομίας, ενώ το 0,6% των εργαζομένων στη μεταποίηση ασχολούνται σε έρευνα και ανάπτυξη, σε σύγκριση με μόλις το 0,2% στο σύνολο της οικονομίας.
- Το νέο αναπτυξιακό μοντέλο πρέπει να ευνοεί τον τεχνολογικό και καινοτομικό μετασχηματισμό των παραγωγικών δομών τόσο των μικρών όσο και των μεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων -κατά το βέλτιστο δια μέσου συνεργειών και συνεργασιών- ώστε να αποκτήσουν σύγχρονες οικονομικές δομές, να συμβάλλουν στον απεγκλωβισμό από δυσλειτουργικά παραγωγικά πρότυπα και να στραφούν σε υποδείγματα βασισμένα στη γνώση, την τεχνολογία, την παραγωγική και ποιοτική εξειδίκευση, αλλά και τη συνεργατικότητα.

Ως προς το ελληνικό εμπόριο, μετά την πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης και της οριζόντιας περικοπής των εισοδημάτων, σταθεροποίησε τη συμμετοχή του στην εγχώρια οικονομική δραστηριότητα τα τελευταία έτη (προ πανδημίας), συνεχίζοντας να έχει σημαντική συνεισφορά στις θέσεις απασχόλησης. Τα βασικά σημεία που μπορούν να αναφερθούν είναι τα εξής:

- Το εμπόριο παρά τις δυσχέρειες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος διατήρησε προ COVID-19 τη συμβολή του στην εθνική οικονομία.
- Η ιδιωτική κατανάλωση μεγεθύνθηκε για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά το έτος 2019.
- Η ποσοστιαία συμμετοχή της ιδιωτικής κατανάλωσης στο ΑΕΠ μειώθηκε, τεκμηριώνοντας τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.
- Η μεγέθυνση της ιδιωτικής κατανάλωσης οφείλεται στη βελτίωση της καταναλωτικής εμπιστοσύνης λόγω του διευρυμένου εκλογικού κύκλου, στη θετική πορεία των τουριστικών εισπράξεων, στη μείωση των φορολογικών επιβαρύνσεων και στη μεγέθυνση του διαθέσιμου εισοδήματος λόγω της αύξησης του κατώτατου μισθού.
- Η πανδημία δημιούργησε μία εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση για τις εμπορικές επιχειρήσεις, μεταβάλλοντας ριζικά τον τρόπο λειτουργίας του λιανικού εμπορίου και εκτοξεύοντας τον κύκλο εργασιών του ηλεκτρονικού εμπορίου

Εξετάζοντας και τους δύο τομείς, ορισμένα βασικά σημεία που σχετίζονται και με τους δύο τομείς ενδιαφέροντος είναι τα εξής:

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

- Η συνολική επίδραση, άμεση και έμμεση της μεταποίησης, στο ΑΕΠ υπερβαίνει τα €55 δισεκατομμύρια (31% του ΑΕΠ).
- Η δραστηριότητα της ελληνικής μεταποίησης συνεισφέρει άμεσα και έμμεσα στα έσοδα του κράτους: άμεση συνεισφορά: €3,4 δις / συνολική συνεισφορά: €11,1 δις.

- Η βιομηχανία κράτησε σταθερές τις επενδύσεις της κατά τη διάρκεια της κρίσης (επενδύσεις σε €30 δις).
- Το 87% του συνόλου των εξαγωγών της χώρας προέρχονται από τη μεταποίηση (περίοδος 2008-2015). Οι δε προορισμοί εξαγωγών αυξάνονται σταθερά σε αριθμό τα τελευταία χρόνια. Τα 5 πρώτα προϊόντα σε αξία εξαγωγών είναι τα προϊόντα διύλισης πετρελαίου, τα τρόφιμα, τα βασικά μέταλλα, τα χημικά προϊόντα και τα φαρμακευτικά προϊόντα.
- Η μεταποίηση δημιουργεί 1,2 εκ. θέσεις εργασίας, άμεσες και έμμεσες – σύμφωνα με μελέτη του IOBE, η συνολική συνεισφορά του μεταποιητικού τομέα στην απασχόληση αντιστοιχεί στο 31,3% της απασχόλησης στην Ελλάδα.
- Το 36% των συνολικών δαπανών έρευνας και ανάπτυξης προέρχεται από τη μεταποίηση, παρόλο που συνεισφέρει κάτω του 10% στο ΑΕΠ.

ΕΜΠΟΡΙΟ

- Το εμπόριο παρά τις δυσχέρειες του επιχειρηματικού περιβάλλοντος διατήρησε προ COVID-19 τη συμβολή του στην εθνική οικονομία.
- Η ιδιωτική κατανάλωση μεγεθύνθηκε για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά το έτος 2019.
- Η ποσοστιαία συμμετοχή της ιδιωτικής κατανάλωσης στο ΑΕΠ μειώθηκε, τεκμηριώνοντας τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.
- Η πανδημία δημιούργησε μία εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση για τις εμπορικές επιχειρήσεις, μεταβάλλοντας ριζικά τον τρόπο λειτουργίας του λιανικού εμπορίου και εκτοξεύοντας τον κύκλο εργασιών του ηλεκτρονικού εμπορίου.
- Η μείωση του κύκλου εργασιών στο λιανικό εμπόριο, παρότι περιορίζεται, παραμένει ιδιαίτερα υψηλή προσεγγίζοντας το -20,6% για την περίοδο 2011-2018.
- Ο Δείκτης Όγκου παρουσιάζει σημάδια στασιμότητας καθώς η μεγέθυνσή του το α' εννεάμηνο του 2019 είναι σχεδόν μηδενική (+0,1%).
- Το χονδρικό εμπόριο, ακολουθώντας πορεία παρόμοια με το λιανικό, καταγράφει σωρευτικές απώλειες της τάξης του -19,5% για την περίοδο 2011-2018.
- Το α' εννεάμηνο του 2019 το χονδρικό εμπόριο καταγράφει οριακές απώλειες, της τάξης του -1,8%.

Από την άλλη πλευρά, λαμβάνοντας υπόψη τη διάρθρωση των επιχειρήσεων στη χώρα, αλλά και την εκτέλεση του ΕΠΑνΕΚ 2014-2020, είναι σημαντικό να τονισθούν τα εξής βασικά στοιχεία:

- Είναι σαφής η μεγάλη συμμετοχή των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων στο πλαίσιο των ενισχύσεων από το ΕΠΑνΕΚ 2014-2020, γεγονός βεβαίως που ισχύει για το σύνολο του ΕΣΠΑ 2014-2020, δεδομένης και της σχετικής φιλοσοφίας του σχεδιασμού του.
- Στο πλαίσιο του καθαρά αναπτυξιακού σκέλους των χρηματοδοτήσεων, η μεγαλύτερη συγκέντρωση ενισχύσεων σημειώθηκε γύρω από τις δράσεις «Εργαλειοθήκη Ανταγωνιστικότητας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων» και «Αναβάθμιση Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων για την Ανάπτυξη των Ικανοτήτων τους στις Νέες Αγορές»,

μέσω των οποίων οι ενισχυόμενες επιχειρήσεις προχώρησαν κυρίως στον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού εξοπλισμού και του εξοπλισμού ΤΠΕ (ως προς το δεύτερο σκέλος, υπήρξε σχετική υποστήριξη και από τις δράσεις «Ψηφιακό Άλμα» και «Ψηφιακό Βήμα»).

- Ουσιαστικά, ωστόσο, ο αριθμός των ενισχυόμενων επιχειρήσεων αποτελεί ένα πολύ μικρό μέρος του συνολικού αριθμού των ΜμΕ της χώρας. Επιπλέον, στον χώρο των πολύ μικρών επιχειρήσεων ενισχύεται και ένας σημαντικός αριθμός ατομικών επιχειρήσεων που δυνητικά δεν θα μπορέσει να αναπτύξει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στη συνέχεια.
- Ως προς το γεωγραφικό σκέλος, οι ενισχύσεις παρουσιάζουν μία γεωγραφική συγκέντρωση στις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας.
- Το μέσο ποσόν επένδυσης και ενίσχυσης στο πλαίσιο του ΕΠΑνΕΚ 2014-2020 είναι πολύ μικρότερο από τα αντίστοιχα μέσα ποσά του Αναπτυξιακού Νόμου, γεγονός που σχετίζεται με τον σχεδιασμό αυτών των εργαλείων ενίσχυσης επενδύσεων, ενώ διαφέρει και η γεωγραφική κατανομή ενισχύσεων, λόγω και της εφαρμογής των διαφορετικών ποσοστών ενίσχυσης μέσω του Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων.
- Το σύνολο των αιτήσεων σε όλες τις προσκλήσεις ανήλθε σε 35.412. Εξ αυτών οι περισσότερες υποβλήθηκαν στην πρόκληση «Αναβάθμιση πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη των ικανοτήτων τους στις νέες αγορές» (9.577) και στην «Εργαλειοθήκη Ανταγωνιστικότητας Μικρών και Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων» (8.614). Ακολουθούν η πρόσκληση «Ψηφιακό Βήμα» (5.828) και η «Νεοφυής Επιχειρηματικότητα» (5.626).
- Ο μεγαλύτερος αριθμός αιτήσεων έχει κατατεθεί από τον κλάδο της βιομηχανίας τροφίμων (21,92%). Το γεγονός αυτό είναι αναμενόμενο καθώς οι επιλέξιμοι τομείς δραστηριότητας στις βασικές προσκλήσεις είναι οι 8 τομείς προτεραιότητας (Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης), ένας εκ των οποίων είναι και ο τομέας «Αγροδιατροφή / Βιομηχανία Τροφίμων». Επιπλέον, ο κλάδος αυτός κατέχει την πρώτη θέση στη μεταποίηση της χώρας. Ακολουθεί ο κλάδος μεταλλικών προϊόντων (9,85%) που βρίσκεται επίσης σε ηγετική θέση ως προς τον αριθμό των επιχειρήσεων.
- Στον τομέα του Εμπορίου ο μεγαλύτερος αριθμός αιτήσεων έχει κατατεθεί από το χονδρικό εμπόριο (61,26%) και ακολουθεί το λιανικό εμπόριο (26,76%). Γενικά, φαίνεται ότι ο συνολικός αριθμός αιτήσεων στον τομέα της μεταποίησης (11.359) ξεπερνάει τον τομέα του εμπορίου (9.040). Λαμβάνοντας υπόψη και τον μικρότερο αριθμό αιτήσεων του λιανικού εμπορίου, αναδεικνύεται και η άσχημη οικονομική θέση των εμπορικών επιχειρήσεων που δημιουργούσε εμπόδια στη δυνατότητα υποβολής αίτησης για την υπαγωγή σε ένα από τα τρέχοντα προγράμματα
- Στο πλαίσιο των εντάξεων, εντάχθηκαν στο ΕΠΑνΕΚ 2014-2020 συνολικά 19.544 επιχειρήσεις (Ιανουάριος 2021), εκ των οποίων 6.036 του τομέα μεταποίησης και 5.809 του τομέα εμπορίου. Στο πλαίσιο των ενισχύσεων οικονομικής υποστήριξης εντάχθηκαν στο πλαίσιο του Ταμείου Εγγυοδοσίας 10.352 επιχειρήσεις και στο πλαίσιο του ΤΕΠΙΧ II 17.495 επιχειρήσεις. Δηλαδή, ο συνολικός αριθμός των επιχειρήσεων που έλαβαν οικονομική υποστήριξη ανήλθε σε 27.847 επιχειρήσεις. Σημειώνεται δε ότι ο αριθμός των επιχειρήσεων

αυτών θα αυξηθεί λόγω της συνεχιζόμενης κατάστασης περιορισμών λόγω της πανδημίας COVID-19.

- Ωστόσο, είναι ορθό να σημειωθεί ότι η δράση της «Εργαλειοθήκης Ανταγωνιστικότητας για Μικρές και Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις» παραμένει ενεργός, ενώ έχει προγραμματισθεί και ειδική δράση για την ενίσχυση εμπορικών επιχειρήσεων που θα αποκτήσουν εξοπλισμό ηλεκτρονικού καταστήματος. Κατά συνέπεια, αναμένεται να αυξηθεί και ο αριθμός των καθαρά αναπτυξιακών χρηματοδοτήσεων, με ουσιαστικό στόχο τον εκσυγχρονισμό και την ψηφιακή αναβάθμιση. Από την άλλη πλευρά, σε ποιοτικό επίπεδο, παραμένει η επιφύλαξη της δυνατότητας ανάπτυξης ισχυρών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των ενισχυόμενων επιχειρήσεων για το άμεσο μέλλον.
- Στις ενισχύσεις οικονομικής υποστήριξης η συμμετοχή των εμπορικών επιχειρήσεων είναι μεγαλύτερη από τη συμμετοχή των μεταποιητικών. Αυτό το γεγονός θεωρητικά μπορεί να συσχετισθεί και με την υψηλή αναλογία εμπορικών προς μεταποιητικές επιχειρήσεις στην εθνική οικονομία.
- Αναφορικά με τις ενισχύσεις οικονομικής υποστήριξης (Ταμείο Εγγυοδοσίας, ΤΕΠΙΧ II), σημειώνεται κι εδώ ο μεγάλος αριθμός των μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων που έχουν ενταχθεί στις σχετικές δράσεις. Επιπροσθέτως, οι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες αναδεικνύουν ένα γενικότερο πρόβλημα χρηματοδότησης αυτών των επιχειρήσεων στη χώρα. Κατά τεκμήριο το μέγεθος επηρεάζει το επιτόκιο δανεισμού, γεγονός που οφείλεται σε μεγαλύτερο εκτιμώμενο τραπεζικό κίνδυνο για τις μικρές επιχειρήσεις. Βασικό θέμα, όμως, είναι και η εμφάνιση μεγαλύτερων επιτοκίων σε περιφέρειες που ανήκουν στις λιγότερο ανεπτυγμένες (π.χ. Περιφέρεια Ηπείρου).
- Ο αριθμός ολοκληρωμένων έργων είναι μικρός (1.531). Ο αριθμός αυτός είναι σχετικά μικρός, γεγονός που αρχικώς θα μπορούσε να δικαιολογηθεί αφενός λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετώπισαν οι επιχειρήσεις και αφετέρου λόγω της εκδήλωσης της πανδημίας στις αρχές του έτους 2020.
- Δεν υφίσταται σαφής διάκριση κριτηρίων ένταξης επενδυτικών σχεδίων στα καθεστώτα του Αναπτυξιακού Νόμου και του ΕΣΠΑ. Το γεγονός αυτό θα ενταθεί λαμβάνοντας υπόψη και τις νέες προοπτικές χρηματοδότησης της νέας προγραμματικής περιόδου (Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης).

Γενικότερα, οι βασικές συμπερασματικές παρατηρήσεις ως προς την υλοποίηση του ΕΠΑνεΚ 2014-2020 είναι οι εξής (περιλαμβάνοντας κυρίως τα θέματα που χρήζουν βελτίωσης):

- Τα θέματα που παρουσιάστηκαν κατά την εκτέλεση του ΕΠΑνεΚ είναι και εγγενή και εξωγενή.
- Στα εγγενή θέματα συμπεριλαμβάνεται αρχικώς η στόχευση του σχεδιασμού στις ΜμΕ χωρίς τη δημιουργία κατάλληλων προϋποθέσεων αύξησης του μέσου μεγέθους των επιχειρήσεων. Σημειώνεται ότι λόγω της οικονομικής κρίσης, αλλά και της πανδημίας, οι νέες επιχειρηματικές εκδηλωθείσες δραστηριότητες αύξησαν τον αριθμό των ατομικών επιχειρήσεων και γενικότερα των μικρών επιχειρήσεων λόγω των προβλημάτων απασχόλησης που αντιμετώπισε το ανθρώπινο δυναμικό της χώρας.

- Άλλα εγγενή προβλήματα σχετίζονται με τη μειωμένη στήριξη της μεταποίησης, την αδυναμία αξιολόγησης της βελτίωσης των επιδόσεων των επιχειρήσεων λόγω των επενδύσεων που ενισχύονται από το πρόγραμμα, καθώς και τις γραφειοκρατικές διαδικασίες.
- Σημαντικό στοιχείο είναι η αδυναμία των δικαιούχων να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις υποχρεώσεις τους, γεγονός που οδηγεί στην ανάγκη παρατάσεων λήξης των προγραμμάτων, με αντίστοιχη καθυστέρηση στις απορροφήσεις κονδυλίων, αλλά και στη συνεχιζόμενη επιβάρυνση του προσωπικού της ΕΥΔ.
- Επιπλέον, ως προς τους δικαιούχους, υπάρχει έλλειψη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού το οποίο θα μπορέσει να λειτουργήσει σωστά και να συντηρήσει τεχνολογικές παρεμβάσεις (π.χ. ψηφιακή αναβάθμιση), πόσο μάλλον να προχωρήσει σε χρήση πιο εξελιγμένων ψηφιακών εργαλείων και δυνατοτήτων (π.χ. ανάλυση μεγάλων δεδομένων, εφαρμογές blockchain, εφαρμογές Τεχνητής Διανόησης, εφαρμογές επαυξημένης πραγματικότητας, κ.ο.κ.)
- Σημαντικό θέμα αποτελεί και η συνεχής παρουσίαση δυσλειτουργιών του ΠΣΚΕ και η ανυπαρξία διασύνδεσης με άλλα κρατικά πληροφοριακά συστήματα έτσι ώστε να επιτρέπεται αφενός η μείωση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και αφετέρου η ταχεία επιβεβαίωση της κάλυψης ορισμένων κριτηρίων αξιολόγησης των υποβαλλόμενων προτάσεων.
- Τα εξωγενή θέματα οφείλονται ουσιαστικά στην ύπαρξη των αποτελεσμάτων της δεκαετούς οικονομικής κρίσης της χώρας, αλλά πολύ περισσότερο στην εκδήλωση της πανδημίας COVID-19.
- Γενικότερα, υπάρχει μία έλλειψη μακροπρόθεσμης επενδυτικής στρατηγικής για ένα εξωστρεφές παραγωγικό μοντέλο με ενίσχυση της διεθνοποίησης και της ανάπτυξης των επιχειρήσεων σε νέες διεθνείς αγορές και της συμμετοχής τους (ή αναβάθμισης της θέσης τους) σε εθνικές και ευρωπαϊκές αλυσίδες αξίας.
- Επίσης, δεν υπάρχει ένας κεντρικός συντονισμός, στο πλαίσιο μίας εθνικής στρατηγικής, που θα προσδιορίζει τον τρόπο αλληλοκάλυψης των επιμέρους υφιστάμενων μηχανισμών υποστήριξης ιδιωτικών επενδύσεων (ΕΣΠΑ, Αναπτυξιακός Νόμος) και της διασαφήνισης των κριτηρίων ένταξης των επενδυτικών σχεδίων σε κάποιο από τα ενισχυόμενα καθεστώτα, γεγονός που θα ενταθεί με την εισαγωγή και νέων χρηματοδοτικών μηχανισμών (Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης). Το θέμα αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό για την καλύτερη αξιοποίηση των σχετικών χρηματοδοτήσεων προς όφελος της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Αποτελεί και αδήριτη ανάγκη να αντιμετωπισθεί καθώς στο πλαίσιο της γενικότερης ευρωπαϊκής πολιτικής όλες οι χρηματοδοτήσεις σχετίζονται με συγκριμένες στοχεύσεις (ψηφιακό μετασχηματισμό, «πράσινη οικονομία», ΜμΕ, βιομηχανική ανάκαμψη και ανάπτυξη, επανεκπαίδευση (re-skilling) και αναβάθμιση δεξιοτήτων (up-skilling) ανθρώπινου δυναμικού).

Στο πλαίσιο του προγράμματος έχουν υπάρξει καλές πρακτικές, αλλά λαμβάνοντας υπόψη και άλλες καλές πρακτικές εθνικής προέλευσης από άλλα πεδία (π.χ. Αναπτυξιακός Νόμος), προκύπτουν τα επόμενα συμπεράσματα:

- Ως επί το πλείστον οι καλές πρακτικές που σχετίζονται με τις πράξεις αφορούν την εκμετάλλευση νέων τεχνολογιών, γεγονός που είναι πολύ θετικό στο πλαίσιο του τεχνολογικού εκσυγχρονισμού της χώρας.
- Στις καλές πρακτικές που σχετίζονται με το σχεδιασμό, τη διαχείριση και την εκτέλεση του ΕΠΑνεΚ οι βασικές προσεγγίσεις ουσιαστικά επικεντρώνονται στην εκμετάλλευση της Έξυπνης Εξειδίκευσης, καθώς και στην απλοποίηση των ελέγχων και τη διενέργεια ελέγχων από ιδιωτικούς φορείς, που θα επαληθεύονται μέσω δειγματοληπτικών ελέγχων από την ΔΑ.

Για την κατάρτιση του νέου ΕΠΑνεΚ, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι προτεραιότητες που τίθενται σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Η Νέα Βιομηχανική Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υποδεικνύει τη νέα κατεύθυνση της ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Βιομηχανίας. Η περαιτέρω ανάπτυξη της βιομηχανικής δραστηριότητας θα οδηγηθεί από τις επόμενες τρεις κινητήριες δυνάμεις:

- Δημιουργία παγκοσμίως ανταγωνιστικής και ηγετικής βιομηχανίας
- Δημιουργία βιομηχανίας που ανοίγει το δρόμο για την κλιματική ουδετερότητα
- Δημιουργία βιομηχανίας που διαμορφώνει το ψηφιακό μέλλον της Ευρώπης

Τα θεμελιώδη στοιχεία για τη νέα ευρωπαϊκή βιομηχανική στρατηγική είναι τα επόμενα:

- Δημιουργία μίας βαθύτερης και πιο ψηφιακής ενιαίας αγοράς
- Υποστήριξη ενός παγκόσμιου πεδίου ανταγωνισμού με ισότιμους όρους
- Υποστήριξη της βιομηχανίας σε μία πορεία κλιματικής ουδετερότητας
- Ανάπτυξη μίας περισσότερο κυκλικής οικονομίας
- Ενσωμάτωση πνεύματος βιομηχανικής καινοτομίας
- Βελτίωση και αναβάθμιση δεξιοτήτων και γνώσεων ανθρώπινου δυναμικού
- Επένδυση και χρηματοδότηση της διαδικασίας μετάβασης.

Επιπλέον, στο πεδίο των ΜμΕ, η νέα στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης προτείνει δράσεις που βασίζονται στους ακόλουθους τρεις πυλώνες:

- Ανάπτυξη ικανοτήτων (capacity building) και υποστήριξη για τη μετάβαση στην αειφορία και την ψηφιοποίηση.
- Μείωση των διοικητικών βαρών και βελτίωση της πρόσβασης στην αγορά.
- Βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση.

Η εθνική στρατηγική θέτει τις ακόλουθες στρατηγικές προτεραιότητες:

- Περαιτέρω στήριξη των επιχειρήσεων και της απασχόλησης, λόγω της συνεχιζόμενης πίεσης που ασκεί η πανδημία COVID-19.
- Προσέλκυση νέων επενδύσεων για την κάλυψη του υφιστάμενου κενού που εκτιμάται σε άνω των €100 δις.
- Αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου με την αναβάθμιση του ρόλου της βιομηχανίας. Ο στόχος είναι να αυξηθεί η βιομηχανική παραγωγή από το υφιστάμενο 9,5% στο 12% του ΑΕΠ έως το 2023, καθώς και οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.
- Τόνωση της εξωστρέφειας και στροφή των εξαγωγών προς προϊόντα έντασης γνώσης και τεχνολογικής αιχμής.
- Ενδυνάμωση των ΜμΕ με τη δημιουργία κινήτρων συγχωνεύσεων, για την αύξηση του μεγέθους και της ανταγωνιστικότητάς τους, αλλά και τη βελτίωση των όρων κόστους και χρηματοδότησής τους.
- Ενίσχυση της ψηφιακής αναβάθμισης των εμπορικών επιχειρήσεων, παροχή αναβαθμισμένων υπηρεσιών και προστασία του καταναλωτή στο νέο ψηφιακό περιβάλλον.
- Απορρόφηση του συνόλου των κονδυλίων του τρέχοντος ΕΣΠΑ και σχεδιασμό του νέου ΕΣΠΑ με εμπροσθοβαρή χαρακτήρα, βαθύ αναπτυξιακό αποτύπωμα μέσω δράσεων / έργων υψηλής προστιθέμενης αξίας και μείωση της γραφειοκρατίας.
- Περαιτέρω βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος μέσω της απλοποίησης αδειοδοτικών διαδικασιών.
- Ενίσχυση του τομέα έρευνας και τεχνολογίας.
- Προώθηση συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ).
- Εφαρμογή του νέου πενταετούς Εθνικού Προγράμματος Ανάπτυξης 2021-2025.

Τέλος, η στρατηγική του ΕΠΑνΕΚ οργανώνεται σε τρεις βασικές Προτεραιότητες, κάθε μια εκ των οποίων συνδέεται με ένα Στόχο Πολιτικής, και μια Προτεραιότητα για την Τεχνική Βοήθεια (CONCEPT PAPER). Οι 2 βασικές προτεραιότητες είναι οι επόμενες:

Προτεραιότητα 1: Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας υψηλής προστιθέμενης αξίας

Η προώθηση του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού που επιδιώκεται με το Στόχο Πολιτικής 1 (Μια έξυπνότερη Ευρώπη μέσω της προώθησης του καινοτόμου και έξυπνου οικονομικού μετασχηματισμού) είναι πλήρως ευθυγραμμισμένη με κεντρικές εθνικές προτεραιότητες που είναι η συστηματική αύξηση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας και η στενότερη διασύνδεση της παραγωγής με την τεχνολογία και την καινοτομία.

Οι επιμέρους επιλογές βασίζονται στις παρακάτω συγκεκριμένες ανάγκες, που προκύπτουν από την υφιστάμενη κατάσταση:

Έρευνα και Καινοτομία

Η αξιολογη επιστημονική παραγωγή της χώρας προέρχεται κυρίως από το δημόσιο ερευνητικό σύστημα, χωρίς ορατό αποτέλεσμα για την οικονομία, ενώ οι επενδύσεις των επιχειρήσεων για

την πρόσκτηση νέας γνώσης παραμένουν σε ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο σε σύγκριση με άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Οι παρεμβάσεις θα επικεντρωθούν στη δημιουργία συνθηκών και στήριξη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη της βιομηχανικής έρευνας, τη μεταφορά τεχνολογίας, τη βιομηχανοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας, της νεοφυούς επιχειρηματικότητας στους κλάδους Ευρωπαϊκής και Εθνικής προτεραιότητας. Βάση της ανάπτυξης θα είναι οι δυναμικοί κλάδοι της ελληνικής βιομηχανίας που προκύπτουν από την RIS. Έμφαση θα δοθεί, επίσης, στην ανάπτυξη οικοσυστημάτων καινοτομίας, με στόχους αριστείας και μεσο-μακροπρόθεσμης προοπτικής βιώσιμης ανάπτυξης, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του μετασχηματισμού και της ψηφιοποίησης.

Ψηφιακός μετασχηματισμός

Η Ελλάδα παρουσιάζει σημαντική υστέρηση στη συνολική προσπάθεια για το ψηφιακού μετασχηματισμού. Αν δεν προετοιμαστούν κατάλληλα με τις κατάλληλες ψηφιακές δεξιότητες και υποδομές, οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται σε κρίσιμους κλάδους της Ελληνικής Οικονομίας θα χάσουν κάθε δυνατότητα ανταγωνιστικής παρουσίας στην εγχώρια και διεθνή αγορά, ακόμα και σε κλάδους που δεν έχουν σήμερα μεγάλη ψηφιακή ωριμότητα. Βασική επιδίωξη, επομένως, είναι η προσαρμογής της Ελληνικής Βιομηχανίας και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις προκλήσεις της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης, με τη στήριξη της ανάπτυξης και υλοποίησης κατάλληλων σχεδίων ψηφιακού μετασχηματισμού. Στόχο αποτελεί η μεταστροφή της αλυσίδας αξίας των ΤΠΕ προς μία εξωστρεφή, καινοτόμα, αναγνωρίσιμη και διατηρήσιμη κρίσιμη μάζα ψηφιακών προϊόντων και υπηρεσιών, ικανών να δημιουργήσουν καινοτόμα επιχειρηματικότητα ή/και, να εισάγουν τις επιχειρήσεις των λοιπών τομέων, στις παγκόσμιες, ψηφιακές, αλυσίδες αξίας. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω της κατά κανόνα αμφίπλευρης ενίσχυσης, τόσο της ζήτησης, όσο και της προσφοράς. Υψηλή προτεραιότητα αποτελούν οι επενδύσεις για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων των επιχειρήσεων του τουρισμού, του σύγχρονου πολιτισμού και της εφοδιαστικής αλυσίδας), καθώς και την τεχνολογική και οργανωτική τους αναβάθμιση, με στόχο την αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας και την είσοδο σε (νέες) διεθνείς αγορές.

Μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις

Σήμερα στη χώρα υπερισχύουν σε αριθμό οι μικρές και εσωστρεφείς επιχειρήσεις με σχετικά χαμηλή ένταση επενδύσεων και χαμηλή ικανότητα εξαγωγών που εξακολουθούν και μετά την οικονομική κρίση να αντιμετωπίζουν δυσκολίες ως προς την ανάπτυξή τους. Βασική επιδίωξη είναι να βελτιωθεί η θέση της ελληνικής παραγωγής στις διεθνείς αγορές, μέσα από τη λειτουργική ευελιξία και απόδοση των επιχειρήσεων, μεγαλύτερες ταχύτητες παραγωγής και την οργάνωση συνεργασιών και νέων επιχειρηματικών προτύπων σε έξυπνες αλυσίδες αξίας

Ανθρώπινο δυναμικό

Η έλλειψη ψηφιακών και άλλων δεξιοτήτων που σχετίζονται με την καινοτομία και την πράσινη μετάβαση έχει αρνητική επίδραση στην απασχολησιμότητα και την ανάπτυξη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων. Επιδιώκεται η κάλυψη των αναγκών σε δεξιότητες στο πλαίσιο των κατευθύνσεων της έξυπνης εξειδίκευσης, της βιομηχανικής μετάβασης και της υποστήριξης του ψηφιακού μετασχηματισμού, με παρεμβάσεις που αναβαθμίζουν και πιστοποιούν τις

ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού σε οριζόντιες (Industry 4.0 και ενδεχομένως στη πράσινη οικονομία), αλλά και κλαδικές εξειδικεύσεις ιδίως στους κλάδους υψηλής προτεραιότητας.

Προτεραιότητα 2 : Ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου στο πλαίσιο του αναπτυξιακού μετασχηματισμού.

Η μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία παραμένει δυσχερής και η αναντιστοιχία δεξιοτήτων είναι υψηλή. Σε σχέση με το σημερινό χαμηλό ποσοστό βιομηχανιών υψηλής έντασης δεξιοτήτων, η Ελλάδα έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά υπερεδίδευσης των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής στην επαγγελματική εκπαίδευση και ένα από τα υψηλότερα ποσοστά αναντιστοιχίας προσόντων μεταξύ των χωρών της ΕΕ σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό δείκτη δεξιοτήτων. Οι παρεμβάσεις θα αντιμετωπίσουν ανάγκες για ευέλικτη ανάπτυξη της αυτοαπασχόλησης και μικρής κλίμακας επιχειρηματικότητας με ενσωμάτωση νέων τεχνολογιών και μορφών οργάνωσης του επιχειρείν, όπως και προσαρμογής αυτοαπασχολούμενων και εργαζομένων σε μικρές επιχειρήσεις κυρίως λόγω συνεχούς εξέλιξης απαραίτητων δεξιοτήτων. Θα προωθηθεί και ενισχυθεί η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων και ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων για την κατάρτιση προγραμμάτων σπουδών και την ένταξη εκπαιδευμένων στα διάφορα επίπεδα εκπαίδευσης / κατάρτισης σε προγράμματα πρακτικής άσκησης και άλλων μορφών απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας. Επίσης θα προωθηθούν οι μηχανισμοί υποστήριξης των ΜμΕ για τον ορισμό και την κάλυψη των αναγκών βελτίωσης των δεξιοτήτων στο εσωτερικό τους, την ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων μεταξύ αγοράς εργασίας και φορέων εκπαίδευσης-κατάρτισης καθώς και η δημιουργία κοινών δικτύων κατάρτισης επιχειρήσεων για την κάλυψη των εξειδικευμένων αναγκών τους σε κλαδικό επίπεδο.

Εκτός αυτών των προτεραιοτήτων, υπάρχει και μία τρίτη προτεραιότητα που σχετίζεται με τη στήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας λόγω της πανδημίας COVID-19.

Ωστόσο, στη συνέχεια παρουσιάζονται οι βασικές επιλογές δράσεων για τις δύο προτεραιότητες:

Προτεραιότητα 1: Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας υψηλής προστιθέμενης αξίας

Οι επιμέρους επιλογές βασίζονται στις παρακάτω συγκεκριμένες ανάγκες, που προκύπτουν από την υφιστάμενη κατάσταση:

- Έρευνα και Καινοτομία
- Ψηφιακός μετασχηματισμός
- Μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις
- Ανθρώπινο δυναμικό

Προτεραιότητα 2 : Ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου στο πλαίσιο του αναπτυξιακού μετασχηματισμού.

Σε αυτή την φάση, οι προτάσεις δράσεων για το ΕΠΑνεΚ 2021-2027 μπορούν να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα:

- Περαιτέρω στήριξη των επιχειρήσεων και της απασχόλησης, λόγω της συνεχιζόμενης πίεσης που ασκεί η πανδημία COVID-19.
- Ενίσχυση δράσεων ψηφιακού μετασχηματισμού.
- Ενίσχυση δράσεων βελτίωσης των καινοτομικών επιδόσεων.
- Ενίσχυση της εξωστρέφειας.
- Δράσεις ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού.

Τα χαρακτηριστικά των δράσεων συνοπτικά είναι τα εξής:

Κατηγορίες Δράσεων:

- Γενική επιχειρηματικότητα με οριζόντιες ενισχύσεις για τη διευκόλυνση της ρευστότητας και την οικονομική υποστήριξη των επιχειρήσεων λόγω της πανδημίας
- Παραγωγική μεγέθυνση, ταχεία ανάπτυξη, με έμφαση σε τεχνολογικό και μηχανολογικό εξοπλισμό, στη μεγέθυνση των επιχειρήσεων και στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.
- Ψηφιακός και τεχνολογικός μετασχηματισμός με επιπλέον ενισχύσεις υψηλής τεχνολογικής ανάπτυξης και κριτήριο την επίτευξη στόχων προσαρμογής στην 4η βιομηχανική επανάσταση (τεχνολογικός εξοπλισμός, βελτίωση διαδικασιών μετάβασης στην ψηφιακή οργάνωση και λειτουργία, ενίσχυση έρευνας και καινοτομίας, εκπαίδευση / κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού στις νέες τεχνολογίες, κ.λπ.).
- Υποστήριξη εξωστρέφειας και ένταξης σε αλυσίδες αξίας (ψηφιακός εκσυγχρονισμός με έμφαση στον τεχνολογικό εξοπλισμό και την υποστήριξη εκσυγχρονισμού διαδικασιών, διασύνδεση με διεθνείς αλυσίδες αξίας, εκπαίδευση ανθρώπινου δυναμικού, κ.λπ.).

Επιλέξιμες Ομάδες Στόχοι:

Οι επιλέξιμες Ομάδες Στόχοι περιλαμβάνουν τις εξής:

- Υφιστάμενες και νεοφυείς επιχειρήσεις
- Υφιστάμενες και νεοφυείς επιχειρήσεις για την υλοποίηση έργων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης επίδειξης μεμονωμένα ή σε συνεργασία με άλλες επιχειρήσεις ή ερευνητικούς φορείς
- Πρωτοεμφανιζόμενοι ή έμπειροι επιχειρηματίες που ιδρύουν και αναπτύσσουν επιχειρήσεις ένταξης γνώσης με διεθνή ορίζοντα παραγωγικής και εμπορικής δραστηριότητας
- Επιχειρηματικά σχήματα που αναλαμβάνουν να κατοχυρώσουν και να αξιοποιήσουν δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας
- Συστάδες επιχειρηματικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων (clusters) που δημιουργούν νέες νησίδες εξειδίκευσης ένταξης γνώσης για την ελληνική οικονομία, με παγκόσμια επιφάνεια

- Εταιρείες ειδικού σκοπού και με συγκεκριμένο αντικείμενο για τη διαχείριση και την εκμετάλλευση βιομηχανικής ιδιοκτησίας (π.χ. patent pooling)
- Ερευνητικοί και ακαδημαϊκοί φορείς που έχουν στόχο να συνεισφέρουν στην αντιμετώπιση κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων
- Συνεργατικοί σχηματισμοί επιχειρήσεων με ΑΕΙ και ερευνητικά ιδρύματα στους στρατηγικούς τομείς, στο πλαίσιο κοινοπραξιών με μεσο- και μακροπρόθεσμο ορίζοντα
- Επιχειρήσεις για την υλοποίηση επιχειρηματικών σχεδίων για τον ψηφιακό τους μετασχηματισμό
- Υφιστάμενες και νεοφυείς επιχειρήσεις και ερευνητικά ιδρύματα που αναπτύσσουν καινοτόμες εφαρμογές για τον ψηφιακό μετασχηματισμό
- Επιχειρηματικά σχήματα και συνεργασίες που δημιουργούνται για την προώθηση καινοτόμων εφαρμογών για τον ψηφιακό μετασχηματισμό
- Δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς στήριξης της επιχειρηματικότητας, συμπεριλαμβανόμενων των κοινωνικών εταιρών, επιμελητηρίων και επαγγελματικών ενώσεων

Είδη Προσκλήσεων:

Η χρηματοδότηση των επιλέξιμων επιχειρήσεων μπορεί να γίνεται μέσω προσκλήσεων που θα επαναλαμβάνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα, καλύπτοντας περιοχές όπως οι επόμενες:

- ψηφιακή μετάβαση,
- στήριξη της μεταποίησης και μετάβαση στην 4η βιομηχανική επανάσταση,
- καινοτομική επιχειρηματικότητα,
- εξωστρέφεια και αλυσίδες αξίας,
- προώθηση των συγχωνεύσεων, δικτυώσεων και συνεργασιών.

Ενισχυόμενες Δαπάνες:

Οι ενισχυόμενες δαπάνες ενδεικτικά ενδεικτικά συμπεριλαμβάνουν τις εξής:

- Δαπάνες εξοπλισμού
- Δαπάνες για οργανωτικές, λειτουργικές και διαδικαστικές καινοτομίες
- Δαπάνες πιστοποίησης και εφαρμογής προτύπων
- Δαπάνες για αξιοποίηση και κατοχύρωση ερευνητικών και καινοτομικών αποτελεσμάτων
- Δαπάνες για επαγγελματική κατάρτιση
- Δαπάνες για συμβουλευτικές υπηρεσίες
- Δαπάνες για ενίσχυση εξωστρέφειας

- Δαπάνες για για δημιουργία / αναβάθμιση συνεργατικών σχηματισμών και δικτύσεων
- Δαπάνες μισθολογικού κόστους

Η συνοπτική παρουσίαση των προτεινόμενων δράσεων έχει ως εξής:

A/A	ΔΡΑΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
I-1	Στήριξη πρωτοβουλιών ανάπτυξης καινοτόμων προϊόντων / υπηρεσιών σύμφωνα με την εθνική στρατηγική έρευνας και καινοτομίας για έξυπνη εξειδίκευση μέσα από βιομηχανική έρευνα, πειραματική ανάπτυξη και συνεργασία με παραγωγούς γνώσης	<p>I. Έρευνα και Ανάπτυξη από Επιχειρήσεις. Βασικός στόχος της παρέμβασης «Έρευνα και Ανάπτυξη από Επιχειρήσεις» είναι η υποστήριξη της έρευνας, η προώθηση της καινοτομίας και η ενίσχυση της δικτύωσης σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις.</p> <p>II. Συμπράξεις Επιχειρήσεων (ανεξαρτήτως μεγέθους) με Ερευνητικούς Οργανισμούς. Βασικός στόχος της παρέμβασης «Συμπράξεις Επιχειρήσεων με Ερευνητικούς Οργανισμούς» είναι η συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων και των ερευνητικών οργανισμών.</p> <p>III. Αξιοποίηση Ερευνητικών Αποτελεσμάτων. Βασικός στόχος της παρέμβασης «Αξιοποίηση Ερευνητικών Αποτελεσμάτων» είναι η προώθηση της έρευνας σε επόμενο επίπεδο τεχνολογικής ετοιμότητας, έχοντας ως βάση αποτελέσματα που έχουν παραχθεί σε προηγούμενα ερευνητικά έργα.</p>
I-2	Εκσυγχρονισμός / αναβάθμιση και ανάπτυξη ερευνητικών υποδομών των επιχειρήσεων με βάση την Εθνική Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης	Ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση των υποδομών των επιχειρήσεων για την συνεχή ενασχόληση με δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης.
I-3	Ενίσχυση καινοτομικών εγχειρημάτων για την εμπορευματοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων ή ιδεών, μέσω συνεργασίας βιομηχανίας και ερευνητικών φορέων	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό να ενισχύσει τις επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται να εμπορευματοποιήσουν (TRL 9) τα αποτελέσματα ερευνητικών έργων ή καινοτομικών προσεγγίσεων στην παραγωγή και λειτουργία τους.
I-4	Αναβάθμιση επιχειρηματικής λειτουργίας και σχεδίων	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό να υποστηρίξει τη λειτουργική αναβάθμιση και την υιοθέτηση σχεδίων προσαρμογής των

A/A	ΔΡΑΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
	προσαρμογής των επιχειρήσεων για την υιοθέτηση καινοτόμων σχεδίων ανάπτυξης	επιχειρήσεων έτσι ώστε να μπορούν να υιοθετήσουν καινοτόμα σχέδια ανάπτυξης.
I-5	Ανάδειξη, εκκόλαψη, στήριξη, και ενίσχυση δημιουργίας Στρατηγικών Αλυσίδων Αξίας σε τομείς που η χώρα εμφανίζει ή μπορεί να αναπτύξει συγκριτικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό να υποστηρίξει τους συνεργατικούς σχηματισμούς και τις Αλυσίδες Αξίας σε τομείς προτεραιότητας (βάσει της Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης), με ενέργειες αύξησης προστιθέμενης αξίας, ανταγωνιστικότητας, συμμετοχής σε διεθνείς συνεργατικούς σχηματισμούς ή αλυσίδες αξίας, παραγωγής καινοτομικών προϊόντων.
I-6	Μηχανισμοί υποστήριξης και δράσεις ενίσχυσης νεοφυών επιχειρήσεων για τη λειτουργική τους διασύνδεση με βιομηχανικά οικοσυστήματα και την ένταξή τους σε επιλεγμένους τομείς εθνικής και περιφερειακής αναπτυξιακής προτεραιότητας	Η δράση αυτή περιλαμβάνει την ανάπτυξη Τεχνολογικών Πάρκων, Θερμοκοιτίδων, Επιταχυντών, σύμφωνα με τις τρέχουσες διεθνείς πρακτικές (Τεχνολογικά Πάρκα 4ης γενιάς), τις ενισχύσεις – την υποστήριξη ανάπτυξης (Scale up) – και τα σχετικά χρηματοοικονομικά εργαλεία, την υποστήριξη ανάπτυξης νεοφυών επιχειρήσεων σε στρατηγικούς κλάδους βάσει της Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, καθώς και την απόκτηση πατεντών και την αξιοποίησή τους.
I-7	Ανάπτυξη επιχειρηματικών / εμπορικών σχεδίων εκμετάλλευσης καινοτομιών από νεοφυείς και υφιστάμενες επιχειρήσεις	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό να προωθήσει την εκμετάλλευση καινοτομιών από νεοφυείς και υφιστάμενες επιχειρήσεις, έτσι ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και η εξωστρέφειά τους.
II-1	Πρωώθηση των επενδύσεων για την τεχνολογική αναβάθμιση επιχειρήσεων, τον ψηφιακό μετασχηματισμό τους και την προσαρμογή	Ο σκοπός αυτής της δράσης είναι η τεχνολογική αναβάθμιση των μεταποιητικών επιχειρήσεων (ψηφιακή μετατροπή βιομηχανίας, μεταποίησης, logistics), η υποστήριξη των δράσεων για early adopters και γενικότερα, η ανάπτυξη τεχνολογιών / λύσεων στο χώρο της «Βιομηχανίας 4.0».

A/A	ΔΡΑΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
	τους στην 4η Βιομηχανική Επανάσταση	
II-2	Αύξηση της αξιοποίησης των ΤΠΕ στις ΜμΕ και επέκταση και ολοκλήρωση του φάσματος της παροχής ηλεκτρονικών υπηρεσιών (B2B, B2C, C2C)	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό να προωθήσει την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών από τις ΜμΕ και την περαιτέρω χρήση τους σε θέματα παροχής ηλεκτρονικών υπηρεσιών είτε μεταξύ επιχειρήσεων, είτε μεταξύ επιχειρήσεων και πελατών, διευρύνοντας τις δυνατότητες άσκησης των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και βελτιώνοντας την εμπειρία των πελατών.
II-3	Ανάπτυξη καινοτόμων εφαρμογών ΤΠΕ και στήριξη νεοφυών επιχειρήσεων	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό να ενισχύσει νέες καινοτόμες εφαρμογές των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, παράλληλα με τη στήριξη νεοφυών επιχειρήσεων που θα δραστηριοποιηθούν στον τομέα των νέων τεχνολογιών (συμπεριλαμβάνοντας εφαρμογές τεχνητής διάνοησης, ρομποτικής, big data, blockchain, IIoT, cybersecurity, κ.λπ.)
III-1	Στήριξη νέων συνεργατικών σχηματισμών και δικτυώσεων (τομεακών και πολυτομεακών)	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό να υποστηρίξει τη δημιουργία συνεργατικών σχηματισμών και δικτυώσεων τομεακού ή πολυτομεακού χαρακτήρα περιφερειακής ή διαπεριφερειακής γεωγραφικής διάστασης.
III-2	Πρωώθηση εξαγωγών κατά προτεραιότητα σε στρατηγικούς τομείς της Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης	Ο σκοπός της δράσης αυτής είναι η προώθηση της εξωστρέφειας των ελληνικών μεταποιητικών επιχειρήσεων, σε κλάδους προσδιοριζόμενους βάσει των αποτελεσμάτων της Εθνικής Στρατηγικής Έξυπνης Εξειδίκευσης, που αναπτύσσουν ήδη εξαγωγική δραστηριότητα, μέσω της συμμετοχής τους σε εμπορικές εκθέσεις που διοργανώνονται στην ΕΕ και σε τρίτες χώρες, αλλά και της χρήσης νέων τεχνολογιών marketing, διαφήμισης, κ.λπ.
III-3	Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας υφιστάμενων Πολύ Μικρών και Μικρών Επιχειρήσεων	Ο σκοπός της δράσης είναι η ενίσχυση υφιστάμενων Πολύ Μικρών και Μικρών Επιχειρήσεων, προκειμένου να αναβαθμίσουν και να βελτιώσουν την ανταγωνιστική τους θέση στην εσωτερική και εξωτερική αγορά, επενδύοντας στον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού εξοπλισμού τους και στην πιστοποίηση των προϊόντων τους.

A/A	ΔΡΑΣΗ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ
III-4	Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας υφιστάμενων Μεσαίων Επιχειρήσεων	Ο σκοπός της δράσης είναι η ενίσχυση υφιστάμενων Μεσαίων Επιχειρήσεων, προκειμένου να αναβαθμίσουν και να βελτιώσουν την ανταγωνιστική τους θέση στην εσωτερική και εξωτερική αγορά, επενδύοντας στον εκσυγχρονισμό του παραγωγικού εξοπλισμού τους και στην πιστοποίηση των προϊόντων τους.
IV - 1	Αναβάθμιση Ικανοτήτων Ανθρώπινου Δυναμικού	Η δράση αυτή έχει ως σκοπό την αναβάθμιση των ικανοτήτων του Ανθρώπινου Δυναμικού (Εργαζομένων και Επιχειρηματιών) στις αλλαγές και την προσαρμογή στις κατευθύνσεις της Βιομηχανίας 4.0 και της κλιματικής αλλαγής στην παραγωγική διαδικασία και στο επιχειρείν.

Executive Summary

An important tool for the restart of the Greek economy following the economic crisis was the OP "Competitiveness, Entrepreneurship, Innovation" (EPANEK). EPANEK aimed at serving the objectives of the NSRF 2014–2020, mainly those of Financial Priority 1 (Enhancing the competitiveness and extroversion of companies [especially SMEs], transition to quality entrepreneurship, with a focus on innovation and increase of the domestic value added), but also those of Priorities 3, 4 (energy infrastructure) and 5 (structural reforms to strengthen competitiveness and entrepreneurship). The strategic goal of EPANEK is "the strengthening of the competitiveness and extroversion of companies, the transition to quality entrepreneurship with a focus on innovation and the increase of domestic added value". In particular, it marked the main shift in a new growth model, highlighting productive, competitive and extroverted sectors of the economy. Through EPANEK, the strategy of Smart Specialization is implemented in order to connect research and innovation with entrepreneurship and to strengthen the existing advantages of Greece and its regions.

Issues that had emerged during the planning period of EPANEK and which the program was called upon to address were indicatively the following:

- The deindustrialization of the economy.
- The intense activity of companies with small size (up to 10 employees) and family character in their management and operation.
- The significant number of companies that operated in the country and produced low value-added products or provided commodity services.
- Reduced adaptability of companies and human resources to the ever-changing international business environment, either due to internal weaknesses or lack of resources.

- The lack of suitable executives trained in cutting-edge specialties and with modern knowledge and skills.
- Moderate innovator performance (moderate innovator according to EU analysis).
- The limited utilization of Information and Communication Technologies (ICT) by households, businesses and the Public Sector.
- The need to improve the competitiveness of manufacturing.
- The need to create the right business environment (ecosystem) that will help businesses identify and take advantage of new growth opportunities and participate in global chain divisions.

Certainly, in a rapidly changing world, knowledge and technology are the most important factors in economic prosperity. Economies that specialize in the production of internationally traded goods and services of high added value, combining sufficient material capital, skilled labor and modern technology, are the ones that will experience high growth rates. Undoubtedly, in recent years Greece has made significant progress. However, in the decade that has just begun, the aim is to place the Greek economy on the new world economic map, taking advantage of its comparative advantages. In order to be able to compete in the new international division of labor and wealth and make up for lost ground, high rates of material and human capital accumulation and rapid integration of new technologies into production and organizational systems are required.

In summary, some of the key elements that emerge regarding the manufacturing sector are the following:

- During the period 2008-2015, the majority of the manufacturing branches showed a decline in the product produced. However, a significant number of industries showed comparatively greater resilience to the crisis, in terms of increasing or maintaining relative production shares.
- The shares of several manufacturing sectors underwent significant changes before and during the crisis, reflecting a long restructuring process in which the traditional "food, beverage and tobacco" sector strengthened its dominant position, while other traditional industries showed a sharp decline. Finally, some sectors of capital, intermediate and final goods increased their participation in production.
- The structure of the manufacturing sector in Greece shows over time (a) an extremely unequal distribution of the product between the sectors and (b) high shares of the low and medium-low technology sectors compared to the EU average. In addition, most manufacturing branches in Greece are characterized by high added value compared to their respective industries in the EU, which may reflect low participation in value chains and inability to move to more modern business structures.
- Gross fixed capital formation declined in several manufacturing branches as early as 2000-2007, with this phenomenon worsening in the post-crisis period.
- Expenditures on metal products and machinery, which were the main form of investment by manufacturing companies before the crisis, lost significant ground during this period. At the same time, spending on transport equipment has been eliminated in recent years.

- Productivity rate has decreased during the period 2009-2015, due to the great economic crisis that the country went through. However, it remains stuck at 2004 levels with small fluctuations, in contrast to manufacturing productivity rate changes in Europe.
- Research and development costs per employee in manufacturing are four times higher compared to the Greek economy as a whole, while 0.6% of manufacturing workers are engaged in research and development, compared to just 0.2% of the total of the economy.
- The new development model should favor the technological and innovative transformation of the productive structures of both small and medium and large enterprises – at best through synergies and collaborations – in order to use modern economic structures, to contribute to the liberation from dysfunctional productive standards and to focus on business models based on knowledge, technology, productive and quality specialization, but also collaboration.

As for the Greek trade, following the policy of internal devaluation and the horizontal cut of incomes, it has stabilized its participation in the domestic economic activity in the last years (before the pandemic), continuing to have a significant contribution in the jobs maintenance. The key points that can be mentioned are the following:

- Trade, despite the difficulties of the business environment, maintained before COVID-19 its contribution to the national economy.
- Private consumption increased for the second consecutive year in 2019.
- The percentage share of private consumption in GDP decreased, documenting the improvement of the competitiveness of the Greek economy.
- The increase in private consumption is due to the improvement of consumer confidence due to the extended electoral cycle, the positive course of touristic receipts, the reduction of tax burdens and the increase of disposable income due to the increase of the minimum wage.
- The pandemic has created an extremely difficult situation for commercial enterprises, radically changing the way retail works and launching e-commerce activities.

Considering both areas, some key points of interest related to both of them are:

INDUSTRY

- The total impact, direct and indirect, of gross product on GDP exceeds € 55 billion (31% of GDP).
- The activity of the Greek manufacturing contributes directly and indirectly to the revenues of the state as follows: direct contribution: € 3.4 billion / total contribution: € 11.1 billion.
- The industry kept its investments stable during the crisis (investments equal to € 30 billion).
- 87% of the total exports of the country come from the manufacturing businesses (period 2008-2015). Export destinations have been growing steadily in recent years. The top 5 products in export value are oil refining products, food, basic metals, chemicals and pharmaceuticals.
- Manufacturing creates 1.2 million jobs, direct and indirect – according to a study by IOBE, the total contribution of the manufacturing sector to employment corresponds to 31.3% of employment in Greece.

- 36% of total R&D expenditure comes from manufacturing, although it contributes less than 10% to GDP.

COMMERCE

- Commerce, despite the difficulties of the business environment, maintained before COVID-19 its contribution to the national economy.
- Private consumption increased for the second consecutive year in 2019.
- The percentage share of private consumption in GDP decreased, documenting the improvement of the competitiveness of the Greek economy.
- The pandemic has created an extremely difficult situation for commercial enterprises, radically changing the way retail works and launching e-commerce turnover.
- The decrease in turnover in retail trade, although limited, remains particularly high approaching -20.6% for the period 2011-2018.
- The Volume Index shows signs of stagnation as its growth in the first nine months of 2019 is almost zero (+ 0.1%).
- Wholesale trade, following a course similar to retail, records cumulative losses of -19.5% for the period 2011-2018.
- In the first nine months of 2019, the wholesale trade records marginal losses, of the order of -1.8%.

On the other hand, taking into account the structure of companies in the country, but also the execution of EPANEK 2014-2020, it is important to emphasize the following key elements:

- The large participation of small and very small enterprises in the context of get financed by EPANEK 2014-2020 is clear, a fact that certainly applies to the entire NSRF 2014-2020, given the relevant philosophy of its design.
- The largest concentration of finance occurred around the actions "Competitiveness Toolkit for Small and Very Small Enterprises" and "Upgrading Small and Very Small Enterprises to Develop Their Capacities in New Markets", through which the assisted companies mainly proceeded with the modernization of the production and ICT equipment (for the second part, there was relevant support from the actions "Digital Leap" and "Digital Step").
- Essentially, however, the number of companies supported is a very small part of the total number of SMEs in the country. In addition, in the field of micro-enterprises, a significant number of sole proprietorships are being strengthened, which will potentially not be able to develop competitive advantages in the future.
- In terms of geography, the aid is geographically concentrated in the Regions of Attica and Central Macedonia.
- The average amount of investment and finance under EPANEK 2014-2020 is much smaller than the corresponding average amounts provided by the Development Law, a fact related to the design of these investment support tools, while the geographical distribution of aid differs due to the implementation of the different aid rates through the Regional Aid Charter.
- The total number of applications in all invitations of EPANEK amounted to 35,412 (January 2021). Most of them were submitted to the "Upgrading of small and very small enterprises to develop their capabilities in new markets" (9,577) and the "Competitiveness Toolkit for

Small and Very Small Enterprises " (8,614). They are followed by the invitations "Digital Step" (5,828) and "New Entrepreneurship" (5,626).

- The largest number of applications has been submitted by the food industry (21.92%). This is to be expected as the eligible areas of activity in the key calls are the 8 priority areas defined by the Smart Specialization Strategy, one of which is the "Agri-Food / Food Industry" branch. In addition, this branch holds the first place in the manufacturing sector of the country. It is followed by the metal products branch (9.85%) which is also in a leading position in terms of the number of companies.
- In the Commerce sector, the largest number of applications has been submitted by the wholesale trade (61.26%), followed by the retail trade (26.76%). In general, it seems that the total number of applications in the manufacturing sector (11,359) exceeds the trade sector (9,040). Taking into account the smaller number of applications of the retail trade, the bad financial position of the commercial enterprises that created obstacles to the possibility of applying for one of the current programs is also highlighted.
- As part of the accessions, a total of 19,544 companies joined EPANEK 2014-2020 (January 2021), of which 6,036 in the manufacturing sector and 5,809 in the commerce sector. As part of the financial support aid, 10,352 companies joined the Guarantee Fund and 17,495 companies were supported by TEPIX II. That is, the total number of companies that received financial support amounted to 27,847 companies. It is noted that the number of these companies will increase due to the continuing situation of restrictions due to the COVID-19 pandemic.
- However, it is correct to note that the action of the "Competitiveness Toolbox for Small and Very Small Enterprises" remains active, while a special action has been planned to support commercial enterprises that will acquire e-shop equipment. As a result, the number of funding cases is expected to increase, with the essential aim of businesses modernization and digital upgrading. On the other hand, in terms of quality, the possibility of developing strong competitive advantages of the assisted companies for the immediate future remains uncertain.
- The number of financially supported commercial enterprises for investments is greater than the corresponding number of manufacturing companies. This fact can be related to the high ratio of commercial to manufacturing companies in the national economy.
- Regarding the financial support aids (Guarantee Fund, TEPIX II), the large number of small and very small companies that have joined the relevant actions is noted here as well. In addition, these initiatives highlight a general problem of financing these companies in the country. The size presumably affects the lending rate, which is due to a higher estimated banking risk for small businesses. A key issue, however, is the emergence of higher interest rates in regions that belong to the less developed ones (e.g., Epirus Region).
- The number of completed projects is small (1,531). This number is relatively small, which could initially be justified on the one hand due to the financial problems faced by companies because of the economic crisis and on the other hand due to the outbreak of the pandemic at the beginning of 2020.
- There is no clear distinction of criteria for the inclusion of investment plans in the regimes of the Development Law and the NSRF. This fact will be intensified taking into account the new

financing perspectives of the new programming period (Recovery and Sustainability Fund, Fair Transition Fund).

In general, the main concluding remarks regarding the implementation of EPANEK 2014-2020 are the following (including mainly the issues that need improvement):

- The issues presented during the execution of EPANEK are both inherent and exogenous ones.
- Inherent issues initially include targeting on SMEs without creating appropriate conditions for increasing the average size of businesses. It is noted that due to the economic crisis, but also the pandemic, the new entrepreneurial activities increased the number of sole proprietorships and small businesses in general due to the unemployment problems faced by the country's human resources.
- Other inherent problems are related to reduced processing support, the inability to assess the improvement of business performance due to the investments supported by the program, as well as bureaucratic procedures.
- An important element is the inability of the beneficiaries to meet their obligations effectively, which leads to the need for time of the programs, with a corresponding delay in the absorption of funds, but also to the continuing burden of the MA staff.
- In addition, as far as the beneficiaries are concerned, there is a lack of specialized human resources that will be able to function properly and maintain technological interventions and investments (e.g., digital upgrade), let alone use more advanced digital tools and capabilities (e.g., big data analysis, blockchain applications, Artificial Intelligence applications, augmented reality applications, etc.)
- An important issue is the constant presentation of malfunctions of the State Investments Information System and the lack of interconnection with other state information systems so as to allow on the one hand the reduction of bureaucratic procedures and on the other hand the rapid confirmation of the fulfillment of certain evaluation criteria of the submitted proposals.
- The external issues are mainly due to the existence of the results of the ten-year economic crisis of the country, but much more to the manifestation of the COVID-19 pandemic.
- More generally, there is a lack of long-term investment strategy for an extroverted production model by enhancing the internationalization and growth of companies in new international markets and their participation (or upgrading) in national and European value chains.
- In addition, there is no central coordination, in the framework of a national strategy, which will determine the way of handling the overlaps of the individual existing mechanisms of private investment support (NSRF, Development Law) and the clarification of the criteria for inclusion of investment plans in one of the programs, which will be intensified with the introduction of new financial mechanisms (Fund for Recovery and Sustainability, Fund for Fair Transition). This issue is extremely important for the better utilization of the relevant funding for the benefit of the Greek economy and society. It is also an urgent need to be addressed as in the context of general European policy all funding is related to specific targets (digital transformation, "green economy", SMEs, industrial recovery and development, re-skilling and up-skilling). human resource's).

Finally, it must be noted that there have been good practices under EPANEK, but by taking into account other good practices of national origin from other fields too (e.g., Development Law), the following conclusions emerge:

- Most of the good practices related to EPANEK projects concern the exploitation of new technologies, which is a very positive fact in the context of the technological modernization needs of the country.
- In the area of good practices related to the design, management and execution of EPANEK, the basic approaches are essentially focused on the exploitation of Smart Specialization, as well as on the simplification of controls and the conduct of audits by private bodies, which will be verified through sample audits by the MA.

For the preparation of the new EPANEK, the priorities set at European and national level should be taken into account. In this context, the New Industrial Strategy of the European Commission indicates the new direction of development of European Industry. The further development of industrial activity will be driven by the following three driving forces:

- Creating a globally competitive and leading industry
- Creating an industry that paves the way for climate neutrality
- Creating an industry that shapes Europe's digital future

The key elements for the new European industrial strategy are the following:

- Creating a deeper and more digital single market
- Supporting a global field of competition on equal terms
- Supporting industry in a climate neutrality course
- Development of a more circular economy
- Incorporating a spirit of industrial innovation
- Improving and upgrading skills and knowledge of human resources
- Investment and financing of the transition process.

In addition, in the field of SMEs, the new European Union strategy proposes actions based on the following three pillars:

- Capacity building and support for the transition to sustainability and digitization
- Reducing administrative burdens and improving market access
- Improving access to finance.

The national strategy sets the following strategic priorities:

- Further support for business and employment, due to the continuing pressure exerted by the COVID-19 pandemic.
- Attracting new investments to cover the existing gap estimated at over € 100 billion.
- Changing the production model by upgrading the role of industry. The goal is to increase industrial contribution from the existing 9.5% to 12% of GDP by 2023, as well as exports of industrial products.
- Stimulating extroversion and shifting exports to knowledge-intensive and state-of-the-art products.

- Empowerment of SMEs by creating incentives to merge, in order to increase their size and competitiveness, but also to improve their cost and financing terms.
- Enhancing the digital upgrade of commercial enterprises, the provision of upgraded services and consumer protection in the new digital environment.
- Absorption of all the funds of the current NSRF and planning of the new NSRF with forward-looking character, and deep development imprint through actions / projects of high added value and reduction of bureaucracy.
- Further improve the business environment through the simplification of licensing procedures.
- Strengthening the research and technology sector.
- Promotion of public-private partnerships (PPPs).
- Implementation of the new five-year National Development Program 2021-2025.

Finally, the EPANEK strategy is organized into three main Priorities, each of which is linked to a Policy Objective, and a Priority for Technical Assistance (CONCEPT PAPER). The 2 main priorities are the following:

Priority 1: Strengthening high value-added competitiveness

Promoting the innovative and smart economic transformation pursued by Policy Objective 1 (A smarter Europe by promoting innovative and smart economic transformation) is fully in line with key national priorities which are the systematic increase of productivity and of production with technology and innovation.

The individual options are based on the following specific needs, arising from the current situation:

Research and Innovation

The country's significant scientific output comes mainly from the public research system, with no visible effect on the economy, while business investment in acquiring new knowledge remains very low compared to other EU Member States. Interventions will focus on creating conditions and supporting initiatives for the development of industrial research, technology transfer, industrialization of research results, start-up entrepreneurship in the European and National priority sectors. The basis of the development will be the dynamic sectors of the Greek industry that arise from RIS. Emphasis will also be placed on the development of innovation ecosystems, with goals of excellence and a medium-long-term sustainable development perspective, to address the challenges of transformation and digitization.

Digital transformation

Greece is significantly behind in the overall effort for digital transformation. If they are not properly prepared with the appropriate digital skills and infrastructure, companies operating in critical sectors of the Greek Economy will lose any opportunity to be competitive in the domestic and international market, even in sectors that do not currently have high digital maturity. The main aim, therefore, is to adapt the Greek Industry and small and medium enterprises to the challenges of the 4th Industrial Revolution, by supporting the development and implementation of appropriate digital transformation plans. The goal is to transform the ICT value chain into an

extroverted, innovative, recognizable and sustainable critical mass of digital products and services, capable of creating innovative entrepreneurship and / or introducing businesses in other sectors to global, digital, value chains. This will be achieved through typically bilateral aid, both demand and supply. High priority are investments for the digital transformation of enterprises (including among the enterprises of tourism, modern culture and the supply chain), as well as their technological and organizational upgrade, with the aim of increasing the domestic added value and entering (new) international markets.

Small and medium enterprises

Today, the country is dominated by small and introverted companies with relatively low investment intensity and low export capacity, which continue to face difficulties in their development even after the economic crisis. The main goal is to improve the position of Greek production in international markets, through operational flexibility and business efficiency, higher production speeds and the organization of partnerships and new business models in smart value chains

Human resources

The lack of digital and other skills related to innovation and the green transition has a negative impact on employability and the growth of competitive businesses. The aim is to meet the skills needs in the areas of smart specialization, industrial transition and support of digital transformation, with interventions that upgrade and certify the capabilities of human resources in horizontal (Industry 4.0 and possibly green) sectoral specializations, especially in high priority sectors.

Priority 2: Human capital development in the context of developmental transformation.

The transition from education/training to work remains difficult and the skills mismatch is high. In relation to the current low percentage of high-intensity skills industries, Greece has one of the highest rates of higher education graduates, one of the lowest rates of participation in vocational education and one of the highest rates of skills mismatch between EU countries according to the European Skills Index. The interventions will address the needs for flexible development of self-employment and small-scale entrepreneurship by integrating new technologies and forms of business organization, as well as adaptation of the self-employed and employees in small businesses mainly due to the continuous development of necessary skills. The development of collaborations between companies and higher education institutions for the preparation of curricula and the integration of trainees in the various levels of education / training in internship programs and other forms of professional experience will be promoted and strengthened. It will also promote the support mechanisms for SMEs to define and meet the needs for skills improvement within them, the development of partnerships between the labor market and education and training institutions as well as the creation of joint business training networks to meet their specialized needs. at sectoral level.

In addition to these priorities, there is a third priority related to business support due to the COVID-19 pandemic. However, here are the key action options for the two priorities:

Priority 1: Strengthening high value-added competitiveness

The individual options are based on the following specific needs, arising from the current situation analysis:

- Research and Innovation
- Digital transformation
- Small and medium enterprises
- Human resources

Priority 2: Human capital development in the context of developmental transformation.

At this stage, the action proposals for EPANEK 2021-2027 may include the following:

- Further support for business and employment, due to the continuing pressure exerted by the COVID-19 pandemic.
- Enhancing digital transformation actions.
- Strengthening actions to improve innovative performance.
- Enhancing extroversion.
- Human resource development actions.

The characteristics of the actions are summarized as follows:

Action Categories:

- General entrepreneurship with horizontal aid to facilitate liquidity and financial support of companies due to the pandemic
- Productive growth, rapid growth, with emphasis on technological and mechanical equipment, business growth and the creation of new jobs.
- Digital and technological transformation with additional aids of high technological development and criterion for achieving the goals of adaptation to the 4th industrial revolution (technological equipment, improvement of the processes of transition to digital organization and operation, strengthening of research and innovation, education / training of human resources, new technologists. λπ.).
- Support for extroversion and integration into value chains (digital modernization with emphasis on technological equipment and support for process modernization, interconnection with international value chains, human resources training, etc.).

Eligible Target Groups:

Eligible Target Groups include the following:

- Existing and start-up companies
- Existing and start-up companies for the implementation of research projects, demonstration of technological development cases individually or in collaboration with other companies or research organizations
- Emerging or experienced entrepreneurs who establish and develop knowledge-intensive businesses with an international horizon of productive and commercial activity
- Business schemes that undertake to secure and exploit industrial property rights
- Clusters of business and research organizations that create new islands of knowledge-intensive specialization for the Greek economy, with a global visibility

- Special purpose companies with a specific object for the management and exploitation of industrial property (e.g., patent pooling)
- Research and academic institutions that aim to contribute to addressing social and economic challenges
- Cooperative formations of companies with universities and research institutes in the strategic sectors, in the framework of joint ventures with medium- and long-term horizon
- Businesses to implement business plans for their digital transformation
- Existing and start-up companies and research institutes developing innovative applications for digital transformation
- Business schemes and partnerships created to promote innovative applications for digital transformation
- Public and private entrepreneurship support bodies, including social partners, chambers and professional associations

Types of Calls:

Eligible companies can be funded through recurring calls, covering areas such as the following:

- digital transition,
- support of processing and transition to the 4th industrial revolution,
- innovative entrepreneurship,
- extroversion and value chains,
- promoting mergers, networks and partnerships.

Eligible Expenditure:

The supported costs include the following:

- Equipment costs
- Expenditure on organizational, operational and procedural innovations
- Costs of certification and implementation of standards
- Expenditures for utilization and certification of research and innovative results
- Vocational training costs
- Expenditure on consulting services
- Expenditure on enhancing extroversion
- Expenditures for the creation / upgrade of cooperative formations and networks
- Salary costs

The summary of the proposed actions is as follows:

No	ACTIONS	SHORT DESCRIPTION
I-1	<p><i>Support of innovative product / service development initiatives in line with the national research and innovation strategy for smart specialization through industrial research, experimental development and collaboration with knowledge producers</i></p>	<p><i>I. Business Research and Development. The main goal of the "Business Research and Development" intervention is to support research, promote innovation and strengthen networking in small and medium enterprises.</i></p> <p><i>II. Business Partnerships (regardless of size) with Research Organizations. The main goal of the intervention "Business Partnerships with Research Organizations" is the cooperation between companies and research organizations.</i></p> <p><i>III. Exploitation of Research Results. The main goal of the intervention "Exploitation of Research Results" is to promote research to the next level of technological readiness, based on results produced in previous research projects.</i></p>
I-2	<p><i>Modernization / upgrading and development of business research infrastructures based on the National Smart Specialization Strategy</i></p>	<p><i>The modernization and upgrading of the business infrastructure for the continuous engagement with research and development activities.</i></p>
I-3	<p><i>Enhancing innovative ventures to commercialize research results or ideas, through industry collaboration and research</i></p>	<p><i>This action aims to strengthen companies interested in commercializing (TRL 9) the results of research projects or innovative approaches to their production and operation.</i></p>
I-4	<p><i>Upgrading of business operation and adaptation plans for the adoption of innovative development plans</i></p>	<p><i>This action aims to support the operational upgrade and the adoption of business adaptation plans so that they can adopt innovative development plans.</i></p>
I-5	<p><i>Promoting, incubating, supporting, and enhancing the creation of Strategic Value Chains in areas where the country</i></p>	<p><i>This action aims to support cooperation schemes and Value Chains in priority areas (based on the National Smart Specialization Strategy), with actions increasing value added, competitiveness, participation in international</i></p>

No	ACTIONS	SHORT DESCRIPTION
	<i>displays or can develop comparative competitive advantages</i>	<i>cooperatives or value chains, production of innovative products.</i>
I-6	<i>Support mechanisms and actions to support start-ups for their functional interconnection with industrial ecosystems and their integration into selected national and regional development priority areas</i>	<i>This action includes the development of Technology Parks, Incubators, Accelerators, in accordance with current international practices (4th Generation Technology Parks), financial aid - development support (Scale up) - and related financial tools, support for the development of start-ups in strategic sectors based on the Smart Specialization Strategy, as well as the acquisition of patents and their utilization.</i>
I-7	<i>Development of business / commercial plans for the exploitation of innovations by start-ups and existing companies</i>	<i>This action aims to promote the exploitation of innovations by start-ups and existing enterprises, in order to increase their competitiveness and their extroversion capability.</i>
II-1	<i>Promoting investments for the technological upgrade of companies, their digital transformation and their adaptation to the 4th Industrial Revolution</i>	<i>The purpose of this action is the technological upgrade of manufacturing companies (digital conversion of industry, processing, logistics), support for actions for early adopters and in general, the development of technologies / solutions in the field "Industry 4.0".</i>
II-2	<i>Increasing the utilization of ICT in SMEs and expanding and completing the range of electronic services (B2B, B2C, C2C)</i>	<i>This action aims to promote the utilization of new technologies by SMEs and their further use in the provision of electronic services either between companies or between companies and customers, expanding the possibilities of doing business and improving the customer experience.</i>
II-3	<i>Development of innovative ICT applications and support of start-ups</i>	<i>This action aims to strengthen new innovative applications of information and communication technologies, while supporting start-ups that will be active in the field of new technologies (including applications of artificial intelligence, robotics, big data, blockchain, IIoT, cybersecurity, etc.)</i>
III-1	<i>Support for new collaborative formations</i>	<i>The purpose of this action is to support the creation of cooperative formations and networks of sectoral or</i>

No	ACTIONS	SHORT DESCRIPTION
	<i>and networks (sectoral and multisectoral)</i>	<i>multisectoral character of regional or interregional geographical dimension.</i>
III-2	<i>Promoting exports as a priority in strategic areas of the National Smart Specialization Strategy</i>	<i>The purpose of this action is to promote the extroversion of Greek manufacturing companies, in sectors identified on the basis of the results of the National Smart Specialization Strategy, which are already exporting, through their participation in trade fairs organized in the EU and in third countries and the use of new marketing technologies, advertising, etc.</i>
III-3	<i>Enhancing the competitiveness of existing Very Small and Small Enterprises</i>	<i>The purpose of the action is to strengthen existing Very Small and Small Enterprises, in order to upgrade and improve their competitive position in the internal and external market, investing in the modernization of their production equipment and the certification of their products.</i>
III-4	<i>Enhancing the competitiveness of existing Medium Enterprises</i>	<i>The purpose of the action is to strengthen existing Medium Enterprises, in order to upgrade and improve their competitive position in the internal and external market, investing in the modernization of their production equipment and the certification of their products.</i>
IV - 1	<i>Upgrading of Human Resources Capabilities</i>	<i>This action aims to upgrade the skills of Human Resources (Employees and Entrepreneurs) to change and adapt to the directions of Industry 4.0 and climate change in the production process and in business.</i>